

**Postępowanie cywilne w czasie
pandemii. E-doręczenia, rozprawa
zdalna, posiedzenia niejawne,
składanie pism procesowych**

Przejdź do produktu na ksiegarnia.beck.pl

Wprowadzenie

1. Uwagi wstępne

Rozprawa odmiejscowiona istniejąca w polskiej procedurze cywilnej od 2015 r. oraz Portal Informacyjny, który funkcjonuje w sądach powszechnych już ponad dekadę, podczas pandemii zyskują nowe znaczenie i funkcje. Polskie sądownictwo w tym zakresie wyprzedza inne kraje Unii Europejskiej (por. *K. Dobrzeński*, Kwestie organizacyjne działania, s. 17–29).

Rozprawa
odmiejscowiona

2. Rozprawa zdalna

Możliwość prowadzenia **rozprawy odmiejscowionej** istniała już przed wprowadzeniem szczególnych rozwiązań w ustawie z 14.5.2020 r. o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozprzestrzenieniem się wirusa SARS-CoV-2 (Dz.U. z 2020 r. poz. 875 ze zm.) w sprawach cywilnych w sądach powszechnych oraz następnie w ustawie z 28.5.2021 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2021 r. poz. 1090). Kodeks postępowania karnego natomiast nie przewiduje podobnej regulacji z uwagi na brak przepisów analogicznych do art. 151 § 2 KPC (przepis art. 177 § 1a KPK daje jedynie możliwość przeprowadzenia dowodu z zeznań świadka za pomocą urządzeń technicznych umożliwiających przesłanie obrazu i dźwięku na odległość). Nie bez znaczenia jest również fakt, że ze środków unijnych w ramach dwóch programów: POiG [Wdrożenie protokołu elektronicznego w sądach powszechnych (sprawy cywilne i wykroczeniowe), Nr POIG.07.01.00-00-061/13] oraz POPC [Wdrożenie

Możliwość prowa-
dzenia rozprawy
odmiejscowionej

protokołu elektronicznego w sądach powszechnych (sprawy cywilne i wykroczeniowe), Nr POPC.02.01.00-00-0038/15] w sprzęt niezbędny do **nagrywania protokołu elektronicznego**, a co za tym idzie – do umożliwienia transmisji danych w drodze wideokonferencji w ramach rozprawy (utrwalenie zapisu następuje za pomocą urządzeń i środków technicznych wykorzystujących technikę cyfrową, pozwalających na utrwalenie tego zapisu na informatycznym nośniku danych. W trakcie trwania posiedzenia istnieje dodatkowo możliwość **symultanicznego przesłuchania świadka** przy wykorzystaniu urządzeń umożliwiających dokonanie tej czynności na odległość bądź zapewnienia udziału w rozprawie osobom uprawnionym w postaci rozprawy odmiejscowionej, a także zaprezentowanie na ekranie dowodu za pośrednictwem kamery dokumentowej. Zarówno zarejestrowane przesłuchanie świadka, jak i obraz prezentowanego dowodu stają się częścią protokołu elektronicznego. W celu zapewnienia przejrzystości zapisu obraz jest dzielony na części), wyposażone zostały jedynie **tzw. sale cywilne i sale wykroczeniowe**. Ustawą z 10.7.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2015 r. poz. 1334) zmieniona została treść art. 147 KPK przez wprowadzenie do procedury karnej **tzw. protokołu elektronicznego**. Szacowany budżet takich działań to około 70 mln zł. Realizacja tego projektu zgodnie z uzasadnieniem ustawy nowelizującej miała się odbywać w ramach przyznanych limitów budżetowych bez konieczności zwiększania obciążeń budżetowych. Budżet projektu miał zostać sfinansowany ze środków Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa 2014–2020. Ministerstwo Sprawiedliwości w poprzedniej kadencji uzyskało dofinansowanie z tego programu w wysokości, która odpowiada kosztom. Zgodnie z OSR projekt **e-protokół** w sprawach karnych nie miał stanowić obciążenia dla budżetu państwa. Niestety porozumienie w tej sprawie ostatecznie zostało rozwiązane, a środki zwrócone. W „salach karnych” nie został wdrożony sprzęt do rejestracji protokołu elektronicznego. W konsekwencji rejestracja posiedzenia, a także szerokie zastosowanie wideokonferencji, jest możliwe tylko wtedy, gdy jest wolna sala wyposażona w sprzęt. W pozostałym zakresie rejestracja protokołu może odbywać się wyłącznie na sprzęcie będącym w dyspozycji sądu (np. na dyktafonie). Natomiast przesłuchanie na odległość w dedykowanych do tego salach. Przepisy

procedury karnej nie przewidują tzw. rozprawy odmiejscowionej. Zatem brak jest możliwości zarówno prawnych, jak i technologicznych, by rozprawa odbywała się zdalnie w sprawach karnych.

Dotychczas **możliwość „odmiejscowienia” rozprawy lub posiedzenia jawnego** regulował przepis art. 151 § 2 KPC, według którego przewodniczący może zarządzić przeprowadzenie posiedzenia jawnego przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających jego przeprowadzenie na odległość. W takim przypadku uczestnicy postępowania mogą brać udział w posiedzeniu sądowym, gdy przebywają w budynku innego sądu, i dokonywać tam czynności procesowych, a przebieg czynności procesowych transmituje się z sali sądowej sądu prowadzącego postępowanie do miejsca pobytu uczestników postępowania oraz z miejsca pobytu uczestników postępowania do sali sądowej sądu prowadzącego postępowanie. Przepis ten stanowi **odstępstwo od dotychczasowej zasady, że posiedzenia sądowe odbywają się w budynku sądowym**. Poza budynkiem sądowym posiedzenia odbywają się wtedy, gdy czynności sądowe muszą być wykonywane w innym miejscu albo gdy odbycie posiedzenia ułatwia przeprowadzenie sprawy lub przyczynia się do zaoszczędzenia kosztów postępowania. Obecne przepisy Kodeksu postępowania cywilnego przewidują możliwość dokonania pewnych czynności sądowych poza budynkiem sądu, gdy np. zachodzi konieczność przesłuchania osoby dotkniętej chorobą lub kalectwem, wówczas do przesłuchania dochodzi w miejscu, gdzie te osoby przebywają (art. 263 KPC), oraz gdy zachodzi konieczność przeprowadzenia oględzin przedmiotu, który nie może być dostarczony do siedziby sądu [art. 293, 294 KPC; *J. Bodio*, w: *A. Jakubecki* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, t. I, 2017, s. 280].

Przepis art. 151 § 2 KPC wprowadza natomiast możliwość przeprowadzenia, na zarządzenie przewodniczącego, **posiedzenia jawnego na odległość za pomocą wideokonferencji**. Nie ma wątpliwości, że przepis ten nawiązuje do art. 235 § 2 KPC, który umożliwiał przeprowadzenie dowodu na odległość i został wprowadzony do Kodeksu postępowania cywilnego w celu dostosowania prawa polskiego do rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) Nr 861/2007 z 11.7.2007 r. ustanawiającego europejskie postępowania w sprawie drobnych roszczeń (Dz.Urz. UE

Regulacja dotychczas dająca możliwość „odmiejscowienia” rozprawy lub posiedzenia jawnego

Możliwość przeprowadzenia posiedzenia jawnego na odległość za pomocą wideokonferencji

L Nr 199, s. 1). W sytuacji przeprowadzenia posiedzenia jawnego na odległość uczestnicy postępowania mogą brać udział w tym posiedzeniu, jeżeli przebywają w budynku innego sądu i mogą tam dokonywać czynności procesowych ze skutkiem procesowym. Przepis art. 151 § 2 KPC został wprowadzony ustawą z 10.7.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r. poz. 1311) i wszedł w życie 8.9.2016 r. Od wejścia w życie powyższej nowelizacji w żadnym sądzie w Polsce nie przeprowadzono posiedzenia jawnego na odległość, mimo że stosowano z powodzeniem przepis art. 235 § 2 KPC, przeprowadzając dowody na odległość. Przeszkodą we wprowadzeniu do praktyki sądownictwa cywilnego posiedzenia jawnego odmiejscowionego były względy natury organizacyjnej. Stosowanie bowiem tego przepisu wymagałoby „użyczenia” sali rozpraw dla stron i ich pełnomocników w budynku sądu w ich miejscu zamieszkania, aby mogli się połączyć z sądem prowadzącym postępowanie w sprawie, który ma swoją siedzibę w innym mieście. Takie rozwiązanie, z oczywistych względów, czyli z powodu zagrożenia epidemicznego, a obecnie stanu epidemii, nie mogło być zastosowane dla prowadzenia rozpraw czy innych posiedzeń jawnych, z uwagi na niebezpieczeństwo dla zdrowia osób uczestniczących w takim posiedzeniu. Stąd też pojawiła się wyżej przytoczona propozycja modyfikacji reguły z art. 151 § 2 KPC przez umożliwienie **wideokonferencji z innego miejsca niż budynek sądu** (rekomendacje Wirtualnej Katedry Etyki i Prawa, *J. Gołaczyński, D. Szostek*, zob. także: *J. Gołaczyński, D. Szostek*, Epidemia, www.prawo.pl, 31.3.2020 r.). W doktrynie wskazywano także, na gruncie art. 235 § 2 KPC, że dopuszczalność przeprowadzenia dowodu na odległość czy posiedzenia jawnego na odległość będzie miało wpływ na dynamikę postępowania cywilnego [B. Kaczmarek-Templin, Zasady procesowe a informatyzacja postępowania, s. 287; A. Klich, w: *J. Gołaczyński, D. Szostek* (red.), Informatyzacja postępowania, s. 187; A. Zalesińska, Wpływ informatyzacji na założenia, s. 232; M. Uliasz, Zasada jawności sądowego postępowania egzekucyjnego, s. 510 i n.]. Umożliwienie udziału stron, świadków, biegłych w posiedzeniu jawnym na odległość może się przyczynić do włączenia w proces sądowy tych osób, które do tej pory ze względu

na konieczność osobistego stawiennictwa w sądzie rezygnowały z dochodzenia roszczeń na drodze sądowej. Następuje w ten sposób także niwelowanie barier powodujących ewentualne wykluczenie prawne osób, które z powodu stanu zdrowia, stopnia niepełnosprawności są pozbawione możliwości osobistego udziału w rozprawie (zob. A. Klich, *Możliwość wykorzystania protokołu elektronicznego*, s. 89; Ł. Goździaszek, *Zasada bezpośredniości i pisemności postępowania dowodowego*, s. 28).

Przepis art. 151 § 2 KPC nie został uchylony, ale przepis art. 15zsz¹ KoronawirusU w brzmieniu ustalonym w ZmKPC z 2021 r. w art. 4 zmienił istotnie KoronawirusU. Obecnie zatem nadal **zachodzi możliwość przeprowadzenia posiedzenia jawnego na odległość** w oparciu o przepis art. 151 § 2 KPC, i powstaje pytanie, czy po zakończeniu obowiązywania epizodycznej ustawy i zawartego w niej art. 15zsz¹ przepis art. 151 § 2 KPC nie powinien zostać zmieniony, aby możliwe było uczestnictwo stron i pełnomocników w posiedzeniu jawnym na odległość, ale z innego miejsca niż siedziba sądu. Rozwiązanie przewidujące bowiem rozprawę zdalną (odmiejscowioną) przewidziane w art. 15zsz¹ KoronawirusU okazało się bardzo praktyczne. Powrót do dotychczasowego art. 151 § 2 KPC spowodowałby wstrzymanie lub znaczne ograniczenie rozpraw zdalnych.

Przepis art. 15zsz¹ KoronawirusU stanowi obecnie, że w okresie obowiązywania stanu zagrożenia epidemicznego lub epidemii z powodu COVID-19 oraz w ciągu roku od odwołania ostatniego z nich w sprawach rozpoznawanych według przepisów Kodeksu postępowania cywilnego rozprawę lub posiedzenie jawne przeprowadza się przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających ich przeprowadzenie na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku (**posiedzenie zdalne**), z tym że osoby w nim uczestniczące, w tym członkowie składu orzekającego, nie muszą przebywać w budynku sądu. Poprzednia wersja tego przepisu przewidywała odbycie rozprawy lub posiedzenia jawnego na odległość, ale osoby w nich uczestniczące nie musiały przebywać w budynku sądu, chyba że przeprowadzenie rozprawy lub posiedzenia jawnego bez użycia powyższych urządzeń nie wywoła nadmiernego zagrożenia dla zdrowia osób w nim uczestniczą-

nych. Jednak obecnie przepis ten stanowi, że **przeprowadzenie posiedzenia jawnego w drodze wideokonferencji jest zasadą i powinno być stosowane, z pominięciem przepisu art. 151 § 2 KPC, w okresie po ogłoszeniu stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii z powodu COVID-19 i rok po ich ogłoszeniu**. Za takim ujęciem rozprawy zdalnej przemawia także art. 15zsz¹ ust. 1 pkt 2 KoronawirusU, który stanowi, że od przeprowadzenia posiedzenia zdalnego można odstąpić tylko w przypadku, gdy rozpoznanie sprawy na rozprawie lub posiedzeniu jawnym jest konieczne, a ich przeprowadzenie w budynku sądu nie wywoła zagrożenia dla zdrowia osób w nich uczestniczących, odstąpienie wymaga jednak zgody prezesa. Nie ma zatem wątpliwości, że przepis ten jednoznacznie wskazuje, iż rozprawa czy posiedzenie jawne przeprowadzone zdalnie stanowi obecnie zasadę, od której można odstąpić wyjątkowo, i to dodatkowo za zgodą prezesa sądu. Zasadę tę podkreśla także uprawnienie przewodniczącego, który może skierować sprawę na posiedzenie niejawne w celu rozpoznania sprawy, o ile nie można przeprowadzić posiedzenia zdalnego (np. ze względów technicznych), a przeprowadzenie rozprawy lub posiedzenia jawnego nie jest konieczne. Decyzje w tym zakresie, czyli o skierowaniu sprawy na posiedzenie niejawne, podejmuje przewodniczący. W tym przypadku ustawodawca nie przewiduje nawet zgody prezesa sądu na odstąpienie od rozprawy zdalnej. Decyzje podejmuje przewodniczący, z tym że jasno musi z niej wynikać, iż **nie było możliwości odbycia rozprawy zdalnej** np. z powodów technicznych leżących po stronie sądu. W sytuacji bowiem, gdyby strona nie miała możliwości technicznych udziału w sprawie, to z art. 15zsz¹ ust. 2 KoronawirusU wynika obowiązek sądu zapewnienia stronie lub osobie wezwanej **zapewnienia możliwości udziału w posiedzeniu zdalnym w budynku sądu**. Dotyczy to sytuacji, gdy strona lub osoba wezwana wykaże we wniosku, że nie posiada urządzeń technicznych umożliwiających udział w posiedzeniu zdalnym poza budynkiem sądu. W celu zapewnienia sobie udziału w rozprawie zdalnej w budynku sądu, strona lub osoba wezwana na posiedzenie jawne powinna złożyć **wniosek** w terminie 5 dni do dnia wezwania. A zatem jedynie względy techniczne leżące po stronie sądu mogą aktualizować przesłankę z art. 15zsz¹ ust. 1 pkt 3 KoronawirusU,

a nie przeszkody techniczne leżące po stronie stron postępowania lub innych osób wezwanych na posiedzenie. Ta okoliczność podkreśla jednoznacznie, że rozprawa zdalna jest obecnie sposobem procedowania o zasadniczym charakterze, od którego odstępstwa są ograniczone (zarówno odstępstwo przez przeprowadzenie rozprawy stacjonarnej, jak i skierowania sprawy na posiedzenie niejawne). Nie jest tutaj także wymagana, jak poprzednio wobec rezygnacji z posiedzenia zdalnego, zgoda prezesa sądu. Oczywiście takie rozwiązanie może być uznane za sprzeczne z **zasadą jawności postępowania cywilnego** oraz z **zasadą publicznego rozpoznawania spraw**. Uniemożliwia bowiem udział w posiedzeniu niejawnym stronom i ich pełnomocnikom, które mogą jedynie złożyć oświadczenia na piśmie, ale nie mają już możliwości do zwykłej interakcji w toku rozprawy. Istotne jest także i to, że jawność rozprawy sądowej przejawia się także w prawie udziału w niej w charakterze publiczności. **Publiczność na rozprawach sądowych** toczących się bez wyłączenia jawności czy nie przy drzwiach zamkniętych ma bowiem prawo przysłuchiwać się rozprawie, co stanowi także realizację zasady kontroli społecznej nad wymiarem sprawiedliwości. Odbycie się rozprawy na posiedzeniu niejawnym jest jednak dopuszczalne jedynie wówczas, gdy nie jest możliwe odbycie się wideokonferencji oraz rozprawy (posiedzenia jawnego) tradycyjnego, gdy nie ma zagrożenia dla zdrowia osób w niej uczestniczących. To podkreśla, że obecnie zasadą jest odbywanie rozpraw i posiedzeń jawnych w drodze wideokonferencji, w sposób określony w art. 15zsz¹ ust. 1 pkt 1 KoronawirusU.

Przepis art. 15zsz¹ ust. 1 pkt 1 KoronawirusU przewiduje nawet, że ograniczenie jednoczesnej obecności w miejscu i czasie na rozprawie lub posiedzeniu jawnym dotyka także składu sędziowskiego. We wcześniejszej wersji tego przepisu (art. 15zsz¹ pkt 3) to prezes sądu mógł zarządzić, że członkowie składu, z wyjątkiem przewodniczącego i referenta sprawy, mogą brać udział w posiedzeniu za pomocą środków komunikacji elektronicznej, z wyjątkiem posiedzenia, na którym dochodzi do zamknięcia rozprawy. W przypadku składu wieloosobowego, na podstawie zarządzenia prezesa sądu wydanego na podstawie art. 15zsz¹ ust. 1 pkt 3 KoronawirusU, jedynie przewodniczący i referent będą uczestniczyli w rozprawie lub posiedzeniu jawnym,

Ograniczenie jednoczesnej obecności w miejscu i czasie na rozprawie lub posiedzeniu jawnym składu sędziowskiego

a pozostali członkowie składu za pośrednictwem środków komunikacji elektronicznej. Przy czym samo pojęcie „**środki komunikacji elektronicznej**” zostało zdefiniowane w ustawie z 18.7.2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną. Artykuł 2 pkt 55 ŚwiadUsłElektU definiuje te środki w ten sposób, że są to: „rozwiązania techniczne, w tym urządzenia teleinformatyczne i współpracujące z nimi narzędzia programowe, umożliwiające indywidualne porozumiewanie się na odległość przy wykorzystaniu transmisji danych między systemami teleinformatycznymi, a w szczególności pocztę elektroniczną”. Nie zachodziła zatem konieczność komunikowania się członków składu orzekającego za pośrednictwem systemu teleinformatycznego obsługującego przekaz obrazu i dźwięku na odległość, a jedynie wystarczający był zwykły komunikator internetowy, jak Messenger, WhatsApp, poczta elektroniczna itd. Wprowadzone wówczas rozwiązanie miało na celu zachowanie bezpieczeństwa składu sędziowskiego przez uniknięcie udziału w wielogodzinnej rozprawie czy posiedzeniu jawnym w małej sali rozpraw w wieloosobowym składzie. W sprawach cywilnych skład sędziowski zwykle jest jednoosobowy, nawet w sprawach odwoławczych, czyli w przypadkach, gdy przewodniczący był jednocześnie referentem, wówczas rozpoznanie sprawy odbywało się jednoosobowo. Przewodniczący i referent mogli procedować na rozprawie lub posiedzeniu jawnym, podczas gdy strony i ich pełnomocnicy uczestniczyli w niej w drodze wideokonferencji, albo gdy sąd ocenił, że nie ma zagrożenia dla zdrowia osób uczestniczących w rozprawie – w sposób tradycyjny.

Omawiany wyżej przepis uległ jednak zmianie. Obecnie art. 15zsz¹ ust. 1 pkt 1 KoronawirusU jednoznacznie wskazuje, że wszyscy uczestnicy rozprawy lub posiedzenia zdalnego mogą w niej **uczestniczyć, będąc poza siedzibą sądu**, w tym także skład sędziowski. Rozprawa zdalna może się zatem stać „zdalną” dla wszystkich jej uczestników, także sędziów. Nie ma jednak żadnych informacji w omawianej nowelizacji, jak sędziowie mają uczestniczyć w posiedzeniu zdalnym, w jaki sposób mają wyrokować, jak przeprowadzić naradę, jaki będzie ich dostęp do akt sprawy? Odpowiedzi na to pytanie można szukać częściowo w art. 324 § 4 KPC, który stanowi, że w postępowaniu wszczętym za pośrednictwem systemu teleinformatycznego wyrok może być utrwalony

Możliwość uczestnictwa wszystkich uczestników rozprawy poza siedzibą sądu

Problematyka uczestnictwa sędziów w posiedzeniu zdalnym, sposobu wyrokowania, przeprowadzania narad oraz ich dostępu do akt sprawy

w systemie teleinformatycznym i opatrzony kwalifikowanym podpisem elektronicznym [Ł. Goździaszek, w: *K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński* (red.), *Prawo*, s. 140]. Można rozważyć, w kontekście brzmienia przepisu art. 125 § 2^{1a} KPC wprowadzonego ZmKPC z 2019 r., że Portal Informacyjny stanowi obecnie system teleinformatyczny realizujący funkcję doręczeń elektronicznych pism sądowych pełnomocnikom zawodowym. A zatem istnieje potencjalna możliwość wydania w tym systemie wyroku na podstawie powołanego wyżej przepisu. Możliwość wydania wyroku w formie elektronicznej jest zarezerwowana jednak tylko dla spraw, w których **strona zainicjowała postępowanie za pośrednictwem systemu teleinformatycznego** (dokonała wyboru wnoszenia pism za pośrednictwem systemu teleinformatycznego). Obecnie bowiem nadal nie został uruchomiony i udostępniony do użytku stronom system teleinformatyczny obsługujący postępowanie sądowe także w zakresie wnoszenia pism procesowych w rozumieniu art. 125 § 2^{1a} KPC. I chociaż sędziowie ze składu orzekającego mogą uczestniczyć w rozprawie w innej lokalizacji niż budynek sądu, to jednak wyrok powinien być sporządzony nadal pisemnie, zgodnie z art. 324 § 1 i n. KPC. Po zakończeniu zatem rozprawy zdalnej czy posiedzenia jawnego w formie zdalnej powinni podpisać wyrok i go ogłosić, z wyjątkiem przewidzianym w art. 326 § 4 KPC. Kolejnym problemem w przypadkach, gdy sędziowie zdecydują się uczestniczyć w rozprawie zdalnie, jest **brak dostępu do akt sprawy**. Co do zasady, akta znajdują się w budynku sądu, ale za zgodą prezesa sądu akta mogą być wydane np. sędziemu w celu przygotowania się do sprawy, zachodzi więc możliwość, aby sędzia rozpoznający sprawę na rozprawie zdalnej posiadał akta, to jednak w przypadku składów wielosobowych takie rozwiązanie już nie będzie mogło być zastosowane. Jak widać, brak systemu teleinformatycznego obsługującego postępowanie sądowe powoduje obecnie **brak akt elektronicznych sprawy**, do który dostęp zdalny mogą mieć wszyscy uczestnicy postępowania czy sędziowie ze składu orzekającego, strony i ich pełnomocnicy [możliwość tworzenia akt elektronicznych sprawy przewiduje już obecnie art. 53 § 1a–1c ustawy z 27.7.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 2027 ze zm.)]. Według art. 53 § 4 PrUSP system teleinformatyczny ob-

Brak dostępu do akt

Brak akt elektronicznych sprawy

sługujący postępowanie sądowe, w którym tworzy się i przetwarza akta sprawy, utrzymuje Minister Sprawiedliwości, który jest także **administratorem** tego systemu. Należy też przypomnieć, że pochodzący od sądu dokument uzyskany z systemu teleinformatycznego obsługującego postępowanie sądowe ma **moc dokumentu wydanego przez sąd**, o ile ma cechy umożliwiające jego weryfikację w tym systemie (art. 53a § 1 USP) (więcej w rozp. MS z 7.9.2016 r. w sprawie sposobu i cech umożliwiających weryfikację istnienia i treści pisma w systemie teleinformatycznym obsługującym postępowanie sądowe, Dz.U. z 2016 r. poz. 1422). Istotnym zagadnieniem jest także **strój urzędowy** sędziów i pełnomocników profesjonalnych. Wydaje się, że w tym akurat zakresie może znaleźć zastosowanie przepis § 84 RegSądR, według którego sędzia czy adwokat, radca prawny, prokurator, radca Prokuraturii Generalnej RP, jeżeli uczestniczą w czynnościach sądowych poza budynkiem sądu, nie muszą nosić stroju urzędowego. Oczywiście w zamyśle twórcy rozporządzenia chodziło o takie czynności, jak oględziny, przesłuchanie małoletniego w niebieskim pokoju itd., ale wydaje się, że przepis ten może mieć zastosowanie także do rozpraw i posiedzeń jawnych prowadzonych zdalnie. Należy jednak uznać, że zmiana przewidująca możliwość odbycia zdalnej rozprawy (posiedzenia jawnego) także dla składu orzekającego wydaje się spóźniona. W tej samej ustawie bowiem zrezygnowano co do zasady ze składów wieloosobowych. Obecnie zatem, o czym dalej będzie mowa, rozprawa zdalna dla sędziów będzie miała mniejsze znaczenie (intencją ustawodawcy, który zrezygnował ze składów wieloosobowych, były względy zdrowotne wynikające z pandemii, czyli aby w tym samym czasie na sali rozpraw było mniej osób, tylko sędzia i protokolant).

Ustawodawca zrezygnował także z regulacji ograniczającej rozpoznanie sprawy na rozprawie (także zdalnej), czyli w sprawach, w których doszło już do przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości, sąd mógł zamknąć rozprawę i wydać orzeczenie na posiedzeniu niejawnym po uprzednim odebraniu od stron lub uczestników postępowania **stanowisk na piśmie**. Przepis ten stanowił istotny wyjątek od wyznaczenia rozprawy lub posiedzenia jawnego tradycyjnie, czyli z udziałem sądu, stron i ich pełnomocników, i nawet w opisywanym w nim przypadku (przeprowadzenie w całości

Strój urzędowy
sędziów
i pełnomocników
profesjonalnych

Brak regulacji
ograniczającej
rozpoznanie sprawy
na rozprawie

postępowania dowodowego) nie było konieczne wyznaczenie rozprawy lub posiedzenia jawnego w drodze wideokonferencji. Rodziło się pytanie, czy przepis ten odnosił się wyłącznie do rozprawy przed sądem I instancji, skoro w II instancji przy obecnym modelu apelacji (*apellatio com beneficio novorum*) sąd odwoławczy jest także sądem obowiązującym do merytorycznego rozpoznania sprawy, oczywiście w granicach zarzutów i wniosków apelacyjnych. Wątpliwości były tym większe, że kolejny przepis art. 15zsz³ KoronawirusU przewidywał (uchylony następnie 28.5.2021 r., Dz.U. z 2021 r. poz. 1090, która weszła w życie 3.7.2021 r.), iż przepis art. 374 KPC stosuje się również do apelacji wniesionych przed dniem 7.11.2019 r., o ile sąd nie uzna za konieczne przeprowadzenie rozprawy, jak również gdy strona wносиła o jej przeprowadzenie lub o przeprowadzenie niepodlegającego pominięciu dowodu z zeznań świadków lub przesłuchania stron. Wtedy **wniosek o przeprowadzenie rozprawy** należało złożyć w terminie 7 dni od dnia doręczenia zawiadomienia o skierowaniu sprawy na posiedzenie niejawne. Oczywiście w przesłanym zawiadomieniu należało pouczyć stronę niezastępowaną przez adwokata, radcę prawnego, rzeczownika patentowego lub Prokuratorię Generalną RP o prawie i terminie złożenia wniosku.

Z systematyki przepisów ustawy z 2.3.2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych można było wnioskować, że w każdej sprawie rozpoznawanej według przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, czyli zarówno przed sądem I, jak i przed sądem II instancji, sąd może zamknąć rozprawę i po odebraniu stanowisk stron wydać w sprawie orzeczenie, o ile oczywiście zostało już przeprowadzone postępowanie dowodowe w całości. W jakim zatem celu ustawodawca przewidywał w art. 15zsz³ ust. 1 KoronawirusU (w brzmieniu ustalonym ustawą z 7.3.2020 r., Dz.U. z 2020 r. poz. 374), skoro art. 374 KPC zezwalał sądowi II instancji rozpoznanie sprawy na posiedzeniu niejawnym, jeżeli żadna ze stron w apelacji czy w odpowiedzi na apelację nie złożyła wniosku o wyznaczenie rozprawy. Przepis art. 15zsz² KoronawirusU całkowicie by wystarczył dla osiągnięcia tego samego celu, jakim – zdaje się – było wydanie wyroku na posiedzeniu niejawnym, w sytuacji gdy postę-

Zamknięcie
rozprawy

powanie dowodowe zostało już w całości przeprowadzone. Sformułowano jednak wątpliwości, czy w sprawach apelacyjnych stosujemy dotychczasowy przepis art. 374 KPC [J. Gibec, w: J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do ustawy z 4.7.2019 r., s. 282. M. Michalska-Marciniak, w: T. Zembrzowski (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych, s. 846], czyli odstąpienie od rozprawy apelacyjnej jest uzależnione od **braku wniosku strony**, z tą modyfikacją wprowadzoną omawianą ustawą, że przepis art. 374 KPC będzie miał zastosowanie także do apelacji wniesionych przed 7.11.2019 r. (czyli przed wejściem w życie ZmKPC z 2019 r.).

Znaczenie woli
stron

Wydaje się, że istotnie chodzi tu o rozróżnienie sytuacji, gdy sąd rozpoznaje sprawę w I i w II instancji. W II instancji nadal **wola stron** jest decydująca, czy sąd będzie mógł rozpoznać apelację na posiedzeniu niejawnym czy na rozprawie. Takie rozwiązanie może budzić wątpliwości z uwagi na to, że w postępowaniu przed sądem I instancji wola stron nie ma znaczenia dla możliwości skierowania sprawy na posiedzenie niejawne w celu wydania orzeczenia w sprawie, o ile jednak postępowanie dowodowe zostało przeprowadzone w całości.

Nowelizacja

Nowela ZmKPC z 2021 r. uchyliła jednak przepis art. 15zsz³, który, jak wyżej wskazano, przewidywał rozpoznanie sprawy na posiedzeniu niejawnym, także w odniesieniu do apelacji wniesionych przed dniem 7.11.2019 r. Oznacza to, że obecnie odnośnie do każdej apelacji, niezależnie od daty jej wniesienia, czyli przed wejściem w życie nowelizacji KPC z 4.7.2019 r., czy po tej dacie, zastosowanie będzie miał przepis art. 15zsz¹ ust. 1–3 KoronawirusU. **Zasadą będzie zatem rozprawa zdalna lub posiedzenie jawne zdalne.** Wyjątkiem będzie zatem tradycyjna rozprawa zdalna lub posiedzenie niejawne. Jedynie bowiem, gdy zachodzi konieczność rozpoznania sprawy na rozprawie lub posiedzeniu jawnym, a ich przeprowadzenie w budynku sądu nie wywoła zagrożenia dla zdrowia osób w nich uczestniczących i wyrazi na to zgodę prezes sądu, będzie przeprowadzona rozprawa lub posiedzenie jawne tradycyjnie.

Posiedzenie
niejawne jako
wyjątek dla
rozprawy zdalnej

Kolejnym wyjątkiem dla rozprawy zdalnej (posiedzenia jawnego) będzie wypadek, gdy **przewodniczący zarządzi przeprowadzenie posiedzenia niejawnego** (w sytuacji gdy posiedzenia zdalnego nie można przeprowadzić, a przeprowadzenie rozprawy

lub posiedzenia jawnego nie jest konieczne – art. 15zszs¹ ust. 1 pkt 3 KoronawirusU). Nie ma zatem możliwości, aby strona powołała się w sprawach apelacyjnych na przepis art. 374 KPC i zażądała przeprowadzenia rozprawy, w sytuacji gdy przewodniczący uzna, że rozprawa nie jest konieczna dla rozpoznania sprawy, a nie było możliwości przeprowadzenia rozprawy zdalnie (z przyczyn technicznych leżących po stronie sądu). Przepis ten należy jednak ocenić negatywnie. Skierowanie sprawy na posiedzenie niejawne w apelacji, w sytuacji gdy Kodeks postępowania cywilnego w tym zakresie przewiduje prawidłowe uregulowanie uzależniające możliwość rozpoznania sprawy na posiedzeniu niejawnym w zakresie apelacji od braku sprzeciwu stron (z wyjątkiem nieważności postępowania), gwarantowało stronom prawo do sądu przez prawo do udziału w rozprawie. Zasadą bowiem jest jawność postępowania cywilnego, realizowana m.in. przez rozpoznanie sprawy jawnie. Wyróżnia się w doktrynie postępowania cywilnego **zasadę wewnętrzną i zewnętrzną jawności postępowania cywilnego** (K. Gajda-Roszczenińska, *Zasada jawności*, s. 17; Z. Cieślak, *Podstawy aksjologiczne jawności*, s. 131 i n. M. Uliasz, *Zasada jawności sądowego postępowania egzekucyjnego*, s. 164 i n.). Jawność ma gwarantować prawidłowość postępowania cywilnego i oddziałuje na kształtowanie się sytuacji procesowej strony i uczestników postępowania oraz ma wpływ na działalność organu procesowego. Jawność stanowi warunek *sine qua non* realizacji uprawnień, ciężarów i obowiązków procesowych w postępowaniu cywilnym. Tajność postępowania cywilnego byłaby zatem sprzeczna z istotą tego postępowania i jego celem (J. Lapierre, J. Jodłowski, Z. Resich, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie cywilne*, s. 26). Jawność postępowania cywilnego wobec stron postępowania (jawność wewnętrzną) wynika z takich gwarancji, jak prawo do udziału w czynnościach procesowych, prawo do informacji o tych czynnościach oraz prawo dostępu do akt sprawy. Jeżeli strona lub inny uczestnik postępowania może być obecna na rozprawie oraz może zapoznawać się z czynnościami, które są podejmowane przez sąd w sprawie, to użytkuje ona rzeczywistą możliwość wykonywania swoich praw procesowych (A. Góra-Błaszczkowska, *Zasada równości stron*, s. 131). Z tych względów wprowadzone w art. 15zszs¹ ust. 1 pkt 3 KoronawirusU rozwiązanie należy ocenić negatywnie.

Wniosek strony lub osoby wezwanej mający zapewnić możliwość udziału w posiedzeniu zdalnym w budynku sądu

W celu umożliwienia stronom udziału w rozprawie zdalnej ustawodawca wprowadził art. 15zsz¹ ust. 2 KoronawirusU, na podstawie którego na wniosek strony lub osoby wezwanej zgłoszony na co najmniej 5 dni przed wyznaczonym terminem posiedzenia na co najmniej 5 dni przed wyznaczonym terminem posiedzenia zdalnego, sąd zapewni jej możliwość udziału w posiedzeniu zdalnym w budynku sądu, jeżeli strona lub osoba wezwana wskaże we wniosku, że **nie posiada urządzeń technicznych** umożliwiających udział w posiedzeniu zdalnym poza budynkiem sądu. Takie rozwiązanie jest konieczne, aby zapewnić udział stron i innych osób w postępowaniu sądowym, w którym obecnie rozprawa lub posiedzenie jawne co do zasady odbywa się zdalnie.

Rozwiązanie przewidujące, że w każdej sprawie cywilnej, niezależnie od tego, czy rozpoznawanej w I, czy w II instancji skład sądu składa się z jednego sędziego

W przypadku postępowania przed sądem I i II instancji w sprawach, w których sąd orzeka w składzie wieloosobowym, zgodnie z art. 15zsz¹ ust. 1 pkt 4 KoronawirusU sąd rozpoznaje sprawy **w składzie jednego sędziego**. Jedynie prezes sądu, jeżeli uzna to za wskazane ze względu na szczególną zawikłość lub precedensowy charakter sprawy, może zarządzić o rozpoznaniu sprawy w składzie trzech sędziów (podobna regulacja znajduje się w art. 47 § 4 KPC). Powyższe rozwiązanie przewiduje, że w każdej sprawie cywilnej, niezależnie od tego, czy rozpoznawanej w I, czy w II instancji, skład sądu składa się z jednego sędziego. Dotyczy to zatem np. spraw rozwodowych (rozpoznawanych w składzie ławniczym), spraw o ubezwłasnowolnienie (rozpoznawanych w składzie 3-osobowym), ale przede wszystkim spraw odwoławczych rozpoznawanych co do zasady w składzie 3-osobowym zawodowym. Takie rozwiązanie stało się przedmiotem dyskusji, a nawet krytyki Rzecznika Praw Obywatelskich, organizacji pozarządowych, np. Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, Fundacji Watch Dog Polska, z uzasadnieniem, że jednoosobowe rozpoznawania spraw odwoławczych nie gwarantuje realizacji **prawa do sądu**. Powstają na tle tej nowelizacji także inne zagadnienia już o praktycznym charakterze, a mianowicie, czy po wejściu w życie tej nowelizacji, czyli po 3.7.2021 r., każda sprawa cywilna powinna być rozpoznana w składzie 1-osobowym, czy tylko nowe sprawy, które wpłynęły do sądu po tej dacie. Z art. 6 ust. 1 ZmKPC z 2021 r. przepisy ustawy zmienianej w art. 4 ZmKPC z 2021 r. stosuje się również do postępowań rozpoznawanych według przepisów Kodeksu postępowania cywilnego wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie

niniejszej ustawy. Jeżeli zatem sprawa wpłynęła do sądu odwoławczego przed 3.7.2021 r. i został wylosowany sędzia referent oraz stały skład, to sędzią, który będzie rozpoznawał dalej tę sprawę, będzie sędzia referent. Powstaje jednak wątpliwość, czy w przypadku, gdy np. wyrok zapadł w sądzie odwoławczym rozpoznającym dotychczas sprawę w składzie 3-osobowym, to czy **sprostowanie** tego wyroku po 3.7.2021 r. powinno nastąpić w składzie 3-osobowym, czy 1-osobowym. Skoro wcześniej w wydaniu orzeczenia brało udział 3 sędziów, jako skład sądu, to wydaje się, że nie jest możliwe późniejsze jego sprostowanie jedynie przez jednego sędziego. Te zagadnienia nie mają jedynie teoretycznego charakteru, jedną z podstaw nieważności postępowania cywilnego jest bowiem niewłaściwy skład sądu (art. 379 pkt 4 KPC; *T. Zembrzusi, Nieważność postępowania*, s. 209 i n.).

3. Doręczenia elektroniczne oraz składanie pism procesowych przez Internet

Inaczej natomiast sytuacja kształtuje się w zakresie pełnej **dwustronnej komunikacji elektronicznej z sądem**. Obecnie z uwagi na zagrożenie epidemiologiczne sądy dopuszczają różne możliwości składania pism. W niektórych działają specjalnie zabezpieczone biura podawcze, w innych są wystawione dedykowane skrzynki, a w sytuacji, gdy nie ma możliwości osobistego złożenia pisma, pozostaje konieczność wizyty na poczcie celem nadania przesyłki poleconej za pośrednictwem wyznaczonego operatora. Istnieją sądy, które świadomie dopuszczają możliwość składania pism procesowych obarczonych wadami procesowymi za pośrednictwem różnych środków komunikacji elektronicznej, tj. ePUAP, poczty elektronicznej, faksu etc. Nie bez znaczenia są również obawy stron i ich pełnomocników przed ewentualną odmienną oceną dokonanych czynności procesowych przez sąd II instancji.

Odpowiedzią na te problemy miała być **tarcza antykryzysowa 3.0**, czyli projekt ustawy zawarty w druku sejmowym Nr 344, Sejmowi IX kadencji, który dopuszczał elektroniczną komunikację z sądem. Zgodnie z art. 15zuz¹³ ust. 1 tego projektu (przebieg procesu legislacyjnego: <http://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/PrzebiegProc>).

Pełna dwustronna komunikacja elektroniczna z sądem

Tarcza antykryzysowa 3.0.

[Przejdź do księgarni →](#)